

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-137>

УДК 338.2

ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТОРГОВЕЛЬНО-ВИРОБНИЧОГО ТОВАРИСТВА

INCREASING THE ECONOMIC SECURITY OF THE TRADING AND MANUFACTURING COMPANY

Лисенко Тетяна Іллівнакандидат технічних наук, доцент,
Український державний університет науки і технологій
ORCID: <https://orcid.org/0009-0006-2233-8792>**Усиченко Ірина Володимирівна**кандидат фізико-математичних наук, доцент,
Український державний університет науки і технологій
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-8664-8024>**Мироненко Микола Андрійович**кандидат технічних наук, доцент,
Український державний університет науки і технологій
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6316-6778>**Lysenko Tetiana, Usichenko Iryna, Myronenko Mykola**
Ukrainian state university of science and technologies

Метою дослідження є визначення рівня економічної безпеки торговельно-виробничого товариства в сучасних умовах та пошуку шляхів її підвищення. В умовах воєнного стану у торговельних підприємств в Україні виникли нові ризики та загрози пов'язані зі зменшенням товарного ринку, ускладнення постачання сировини та готової продукції до замовників, загрози позбутися електрики при умові постійних ворожих атак. Проведена оцінка рівня економічної безпеки шляхом порівняння розрахункових значень показників безпеки з реальними величинами. Виявлено, що серед ринкових загроз саме товарний ризик – це імовірнісний показник можливих втрат. Запропоновані дії для пом'якшення ринкової загрози в наступному періоді товариству пропонується розробити заходи з контролю та плануванню асортименту продукції що реалізується.

Ключові слова: економічна безпека, ефективність, асортимент, сезонність реалізації, матриця «ефект-випуск», методи зниження ризику.

The article is devoted to the study of the level of economic security of a trading and manufacturing enterprise that sells berry syrups and groceries, as well as the search for ways to increase it. The demand for the company's product range has the peculiarity that in the autumn-winter period it grows, and in the summer it practically drops to zero. The annual dynamics of demand repeats itself from year to year with minor deviations. Under martial law, the enterprise faced new risks and threats associated with a shrinking sales market, the difficulty of purchasing raw materials and supplying finished products to the customer, and the threat of losing production capacity in the event of constant enemy attacks. The need to minimize the impact of risks requires determining methods for their management, which in turn minimizes the risk of making decisions that could lead to significant financial losses or operational disruptions. The benefits of risk management help improve management decision-making, resource allocation, and organizational resilience. A relative economic safety score was calculated by relating the actual safety level to the maximum safety level of the corresponding component. The assessment of the level of economic security was determined by comparing the calculated values of safety indicators with real values. It is substantiated that among other market threats, commodity risk is the most likely indicator of possible losses. Product risks are associated with the product range. To study the effectiveness of the product range, we used the effect-output matrix, which allows us to group products into zones "share of sales – product profitability". Distribution by matrix zones allows you to identify the most interesting products and make a decision on their further release or discontinuation. To mitigate the market threat in the next period, the company is invited to develop measures for operational control and planning of the product range, taking into account the characteristics of demand for products, the seasonality of their production and sale on the markets of Ukraine and abroad.

Keywords: economic security, efficiency, assortment, seasonality of implementation, "effect-output" matrix, risk reduction methods.

Постановка проблеми. Мінімізація впливу ризиків потребує визначитись з методами їх управління, що своєю чергою мінімізує ризик прийняття рішень, що можуть призвести до значних фінансових втрат або збоїв у роботі товариства. Переваги управління ризиками сприяють покращенню процесів прийняття рішень та підвищенню стійкості організації. Питання економічної безпеки в сучасних умовах для кожного підприємства має першочергове значення, тому опит який накопичено різними підприємствами в Україні дуже важливий.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання дослідження економічної безпеки торговельно-виробничого підприємства що виробляє та реалізує харчові продукти дуже важливі з розвитком конкуренції як на ринку України та і за кордоном. Проблеми виробництва продукції відійшли на другий план, загострилась проблема наявності та ціни ресурсів та реалізація готової продукції. В роботі Небава М. І. та Міронова Ю. В. [1] розкрито теоретико-методичні основи управління економічною безпекою підприємства, її місце та роль у системі його управління. Економічна безпека як умова ефективного функціонування підприємства розглянуто та обґрунтовано в роботі Оніщенко М. Л. та інших [2]. В роботі [3] розроблено механізм оцінювання та деталізовано зміст його компонентів з метою полегшення практичного застосування. Особливості формування теоретичних засад економічної безпеки підприємств малого бізнесу розглянуто в роботі Сороківської О. А. [4].

Теоретико-практичні знання що існують у сфері управління економічною безпекою визначають загальні підходи до їх управління, а методи управління економічними ризиками які б могли застосовувати малі та середні підприємства потребують уточнення.

Формулювання цілей статті. Метою статті є пошук шляхів підвищення ефективності управлінських рішень що забезпечує економічну безпеку товариства. Необхідність мінімізації впливу ризиків потребує визначитись з методами їх управління, що своєю чергою мінімізує ризик прийняття рішень, які можуть призвести до значних фінансових втрат або збоїв у роботі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтегральна оцінка рівня економічної безпеки підприємств складається з наступних функціональних складових: ресурсна, фінансово-економічна, організаційно-правова, управлінська, технологічна, інформаційна,

кадрова, соціальна. Одночасно вплинути на всі складові мале підприємство не має можливості. Розрахунок інтегральної оцінки економічної безпеки товариства шляхом відносної оцінки безпеки підприємства за кожною складовою безпеки дає змогу прийняти рішення по тій складовій, на яку в даний момент часу товариство може вплинути [3].

Серед ринкових загроз товарний ризик для товариства є найбільш ймовірним індикатором можливих втрат, тому що товарні ризики напряду пов'язані з товарним асортиментом. Матриця «рентабельність – обсяг продажів» у двох координатах надає візуалізацію асортименту продукції, яку можна розкласти по чотирьох квадратах [5]. У нижній лівий квадрат потрапляє продукція, асортимент якої низькорентабельний, з невеликим обсягом реалізації, в нижньому правому квадраті розташовується продукція з обсягом продажів вище середніх, але з низькою рентабельністю. У верхній лівий квадрат потрапляє продукція з високою рентабельністю, але також невеликим або середнім обсягом реалізації. У верхньому правому квадраті розташовується продукція з рентабельністю вищою за середню та обсягом реалізації також вище середнього рівня – це найвигідніші для підприємства продукти. Матриця дає можливість прийняти рішення відразу за групою продуктів, вона проста та економічна.

Покажемо використання цих методів для прийняття управлінських рішень по підвищенню рівня економічної безпеки для підприємства малого бізнесу. Товариство виробляє та реалізує більш 30 найменувань продукції: фрукти, протерті з цукром; сиропи з плодів шипшини, журавлині, обліпихи та інших ягід, якими багата Україна; напої з плодів шипшини; консерви з квасолі; аджику; бакалійну продукцію. Продукція реалізується під товарною маркою «Здорова родина». З недавнього часу в портфелі товариства з'явилася ще одна торгова марка GRAND RAGU, яка значно розширила асортимент. Продукція на Українському ринку реалізується малим гуртом через мережу українських супермаркетів – АТБ, Сільпо, Варус. Невелика частина продукції реалізується через посередників за кордон – в Німеччину, Канаду, Ізраїль та Японію.

Попиту на товарний асортимент товариства має особливість у тому, що він зростає в осінньо-зимовий період, та майже падає до нуля в літній період. Річна динаміка попиту на продукцію підприємства із року в рік із незначними відхиленнями (рис. 1).

Товариство у своїй діяльності використовує стандарт якості продукції HACCP. HACCP (англ. Hazard Analysis and Critical Control Points) – концепція, що передбачає систематичну ідентифікацію, оцінку та управління небезпечними факторами, що суттєво впливають на безпеку продукції. Без дотримання стандартів якості продукції HACCP товариство не зможе продавати свою продукцію навіть в Україні. Результати розрахунку інтегрального показника економічної безпеки для товариства визначили перелік першочергових загроз щодо забезпечення цільового рівня

економічної безпеки на які товариство може вплинути в сучасних умовах. Відносна оцінка безпеки за відповідною складовою розраховувалась відношенням фактичного рівня безпеки (n_i) до максимального рівня безпеки (N_i) відповідної складової $P_i = n_i/N_i$. Чим ближче значення оцінки до одиниці, тим вищий рівень економічної безпеки, оцінка нижче 0,5 свідчить про ослаблення економічної безпеки підприємства. Результати оцінювання економічної безпеки у вигляді радіус-векторів (рис. 2) характеризують рівні складової економічної безпеки товариства.

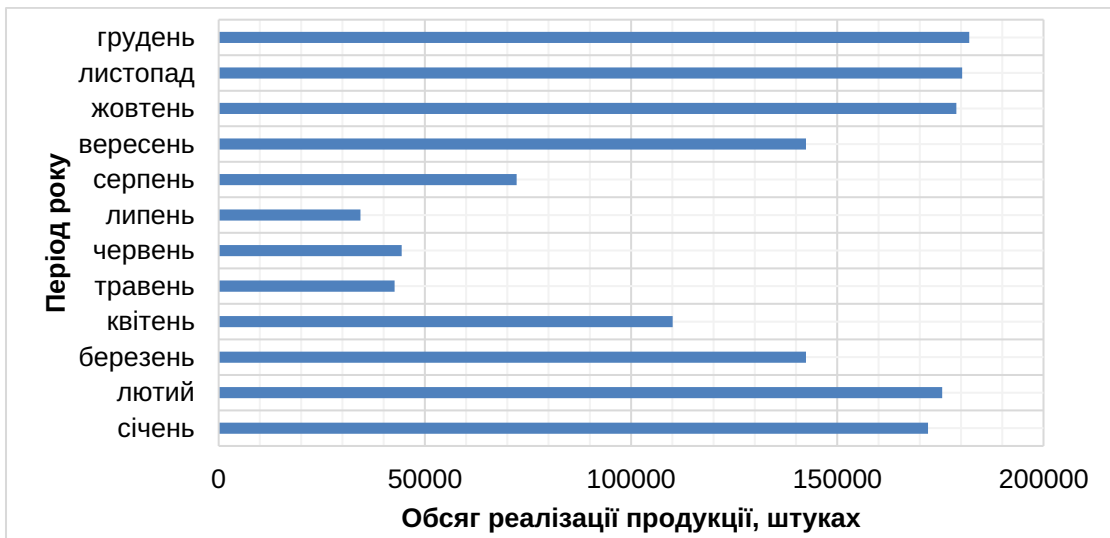

Рис. 1. Річна динаміка реалізації продукції товариства
Джерело: власні дослідження

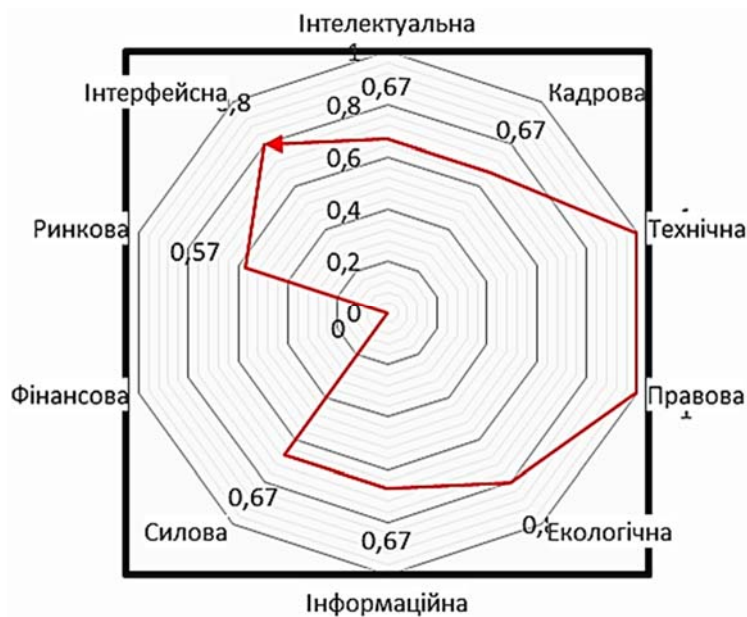

Рис. 2. Схема областей економічної безпеки товариства
Джерело: власні дослідження

Аналіз окремих складових безпеки підтвердив загрози зі сторони фінансової та ринкової складової економічної безпеки, що потребує прийняття ефективних рішень.

Оцінка ефективності товарного асортименту продукції за використання матриці «ефект-випуск» дало змогу згрупувати продукцію по зонах «частка обсягу реалізації – рентабельність», виявити групи продукції з низькою рентабельністю та низьким обсягом продажу та зони з високим рівнем рентабельності та високим обсягом продажів. Розосередження по зонах матриці продукції дало змогу прийняти зважене рішення по їх подальшому випуску чи зняттю з виробництва (рис. 3), передбачати відбір і включення до плану виробництва найбільш конкурентоспроможних та високоприбуткових товарів при умові на них попиту.

Наприклад, найбільш рентабельними виявились сироп "Бузок" з показником 94,69%, трохи поступається попередній продукції «Перчеліно гострий» (79,04%); чорна смо-

родина з цукром (73,99%) та імбир з цукром (70,09%). Продукція з низькою рентабельністю – це ікра з баклажанів; соус болоньезе та інші види продукції. Матриця «Ефект-випуск» продукції товариства дає зрозуміти, що з виробництва було виключено нерентабельну продукцію це кабачки мариновані «Своя лінія» в мережі АТБ та соус болоньезе та була замінена на нову продукцію (оцет спиртовий 9%, оцет яблучний 6% та оцтова кислота 9%), яка є більш рентабельною для товариства.

Новою продукцією компанії є каші, які будуть виготовляться із давальницької сировини (рис. 4). Гнучкість виробництва та здатність реагувати на зміни вимог ринку або споживачів дає використання операції з давальницькою сировиною. Операції з давальницькою сировиною мають кілька переваг, які можуть сприяти успішному функціонуванню підприємства та впливати на цінову політику, та визначити можливість збільшити долю експортної продукції.

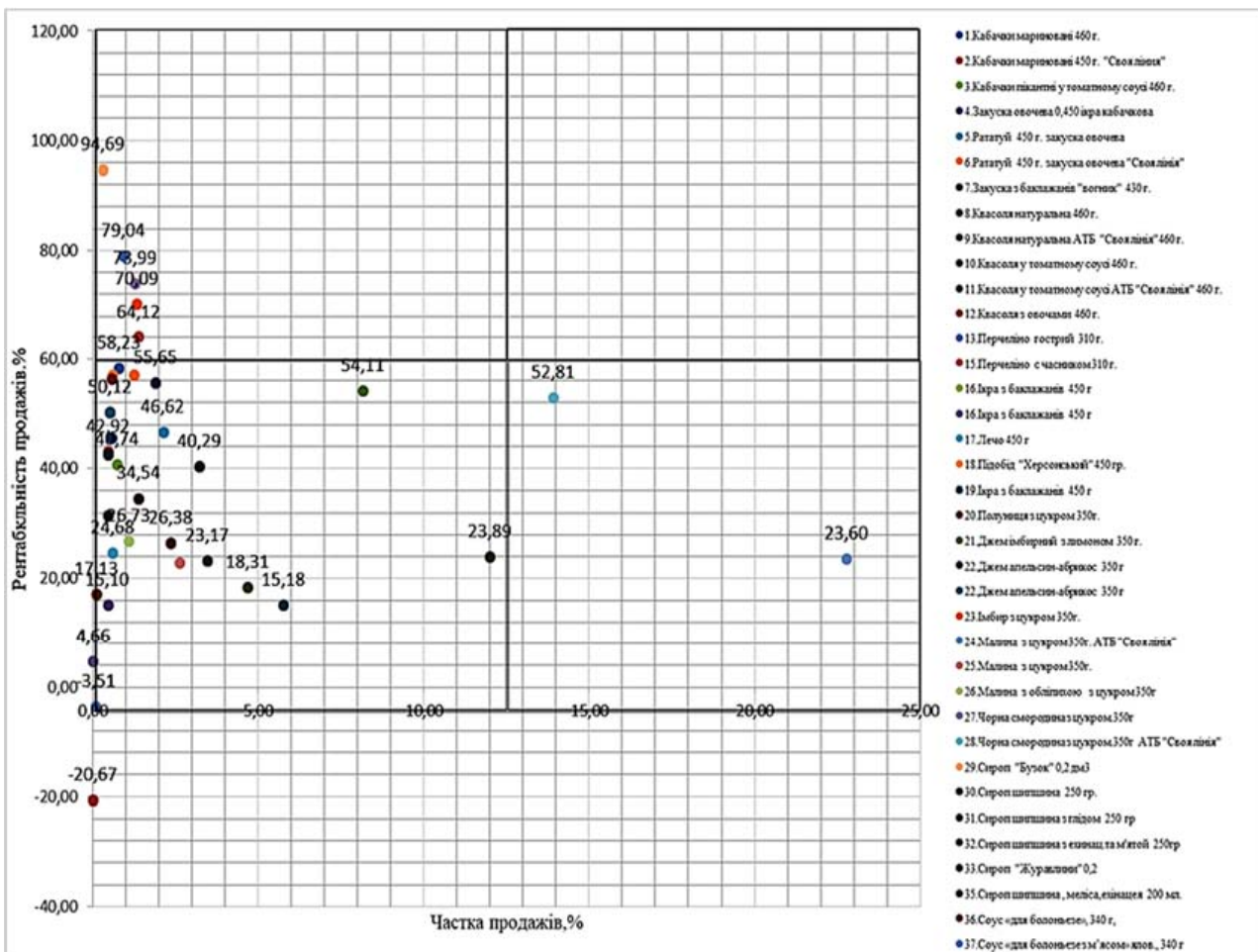

Рис. 3. Оцінка асортименту товариства «ефект-випуск»

Джерело: власні дослідження

Рис. 4. Структура продукції товариства

Джерело: власні дослідження

Для ухвалення остаточного рішення об асортименті слід брати ще до уваги такі загальновідомі економічні показники, як сукупний дохід, граничні витрати та інших розрахунково-планових даних. Отже ефективний асортимент забезпечить максимальний сукупний дохід, високу фінансову стійкість й платоспроможність товариства

Висновки. Досліджені складові економічної безпеки торговельно-виробничого підприємства, що має сезонні особливості як

у виробництві, так і у реалізації продукції. На основі розрахунків впливу функціональних складових на зміну сукупного критерію економічної безпеки товариства виявлено, що серед ринкових загроз саме товарний ризик – це імовірнісний показник можливих втрат на які товариство може вплинути в наступний час. Використання матриці «ефект-випуск» може бути одним з орієнтирів включення до виробничої програми тих чи інших продуктів з наявного для товариства портфеля замовлень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Небава М. І., Міронова Ю. В. Економічна безпека підприємства : навчальний посібник. Вінниця : ВНТУ, 2017. 75 с.
2. Оніщенко М. Л., Дутченко О. О., Шпіцглюз С. О. Економічна безпека як умова ефективного функціонування підприємства. *Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка*. 2019. № 1. С. 36–42.
3. Поліщук О. Б. Оцінювання управління економічною безпекою підприємства. *Ефективна економіка*. 2022. № 5. DOI: 10.32702/2307-2105-2022.5.77
4. Сороківська О. А. Особливості формування теоретичних засад економічної безпеки підприємств малого бізнесу. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. Вип. 6. С. 489–494.
5. Лисенко Т. І., Усіченко І. В., Алексєєнко І. А. Методи обґрунтування управлінських рішень у малому бізнесі. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 22. С. 442–447.

REFERENCES:

1. Nebava M. I., Mironova Yu. V. (2017) *Ekonomiczna bezpeka pidprijemstva [Economic security of the enterprise: a study guide] : navchalnyi posibnyk. Vinnytsia : VNTU, 75 p. (in Ukrainian)*

2. Onishchenko M. L., Dutchenko O. O., Shpitsluz S. O. (2019) Ekonomichna bezpeka yak umova efektyvnoho funktsionuvannya pidpriemstva [Economic security as a condition for the effective functioning of the enterprise]. *Visnyk Sumskoho derzhavnoho universytetu. Seriia Ekonomika*, no. 1, pp. 36–42.
3. Polishchuk O. B. (2022) Otsiniuvannya upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstva [Evaluation of management of economic security of the enterprise]. *Efektyvna ekonomika*, no. 5. DOI: 10.32702/2307-2105-2022.5.77
4. Sorokivska O. A. (2015) Osoblyvosti formuvannya teoretychnykh zasad ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv maloho biznesu [Peculiarities of formation of theoretical foundations of economic security of small business enterprises]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, vol. 6, pp. 489–494.
5. Lysenko T. I., Usichenko I. V., Aliksieienko I. A. (2018) Metody obgruntuvannya upravlinskykh rishen u malomu biznesi [Methods of justifying managerial decisions in small business]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, vol. 22, pp. 442–447.